

Validitatea actelor privind criptomonedă - despre criptomonedă ca obiect al prestației

Asist. univ. dr. Cristian Paziuc
Facultatea de Drept, Universitatea din București

Anunț OLX pentru un „*mining rig*” cu 19 procesoare grafice: „*SE PRETEAZĂ FOARTE BINE PENTRU CEI CARE AU O SURSĂ GRATUITĂ DE CURENT*”

- ▶ Ilicitul ori, cel puțin, suspiciunea ilicitului nu este niciodată prea departe de discuțiile privitoare la criptomonedă:
 - Traficul sau cumpărarea și deținerea de droguri (e.g. C. Ap. Iași, s. pen., decizia nr. 247/2018 - cumpărarea de Bitcoin prin exchange-urile specializate, urmată de folosirea monedei virtuale pentru cumpărarea de droguri prin rețeaua închisă Darknet);
 - Efectuarea de operațiuni financiare în mod fraudulos (e.g. C. Ap. Cluj, s. pen., decizia nr. 370/2017 - folosirea neautorizată, pentru cumpărarea de Bitcoin, a datelor de identificare care permit utilizarea unui instrument de plată electronică);
- ▶ Este oportună identificarea specificului criptomonedei ca obiect al prestației și a implicațiilor acestui specific pentru validitatea actului juridic

(I) Natura juridică și particularitățile criptomonedei ca obiect al prestației

- ▶ Art. 535 C. civ. - „Sunt bunuri lucrurile, corporale sau necorporale, care constituie obiectul unui drept patrimonial”
- ▶ Lucrurile - elemente materiale ori imateriale care au o configurație proprie, stabilă și autonomă, precum și o valoare economică, susceptibilă de apropiere prin drepturi patrimoniale
- ▶ Criptomoneda - o reprezentare digitală a valorii, care nu este emisă de o bancă centrală sau de o autoritate publică, dar care poate fi folosită ca mijloc de schimb economic, putând fi transferată, stocată și comercializată electronic (Banca Centrală Europeană)
- ▶ Criptomoneda - o colecție de date digitale care descriu/reprezintă o valoare economică, deci, în esență, o informație

Criptomonedă vs. monedă propriu-zisă

- ▶ Criptomonedă sau monedă virtuală nu constituie o monedă propriu-zisă:
 - **Economic:** (i) nu este general acceptată ca mijloc de schimb; (ii) din cauza volatilității, este improprie ca mijloc de stocare a valorii
 - **Juridic:** (i) emiterea bancnotelor și a monedelor ca mijloace legale de plată pe teritoriul României este atributul BNR [art. 2 alin. (2) lit. c) din Legea nr. 312/2004] ori, în cazul monedei electronice, al instituțiilor emitente prevăzute de Legea nr. 127/2011; (ii) nu este clasificabilă în vreuna dintre cele trei forme monetare reglementate.
- ▶ Criptomonedă a fost, totuși, asimilată mijloacelor legale de plată în dreptul Uniunii Europene, în contextul aplicării scutirilor de la regimul TVA potrivit Directivei nr. 2006/112/EC privind sistemul comun al TVA - cauza C-264/13 *Hedqvist*

Criptomonedă ca informație cu trăsături particulare

- ▶ De regulă, informația nu este susceptibilă de apropiere - dacă exploatarea implică diseminarea, aceasta distruge exclusivitatea și, prin urmare, valoarea privată a informației pentru deținător
- ▶ În dreptul proprietății intelectuale, remediul legislativ este crearea drepturilor de exploatare exclusivă
- ▶ În cazul criptomonedei, exclusivitatea exploatarei este asigurată în fapt, prin mijloace tehnologice - înregistrarea transferurilor în *blockchain* ori în registre echivalente funcțional, în mod public și ireversibil.

Aproprierea printr-un drept patrimonial

- ▶ Banca Centrală Europeană - patrimonialitatea prerogativelor asupra monedei virtuale este manifestă, dar nu este clară natura dreptului având ca obiect criptomonedă (drept de proprietate, simplă creanță, drept *sui generis*)
- ▶ Québec: „*proprietatea virtuală*” tratată ca formă de drept de proprietate clasic ori, alternativ, ca drept de proprietate intelectuală
- ▶ Două obiecții principale față de teza dreptului de proprietate clasică, ambele surmontabile:
 - Proprietatea virtuală nu are ca obiect valori (lucruri) apropiabile, ci informații
 - Proprietatea virtuală există în limitele stabilite de entitatea care controlează mediul virtual și este manipulabilă de către aceasta, lipsind prerogativa dispoziției
- ▶ Criptomonedă (cantitatea de criptomonedă) este un bun incorporeal constând într-o colecție de date digitale care reprezintă o valoare economică, fiind apropiat printr-un drept de proprietate. Este un bun de gen, limitat (e.g. Bitcoin) sau nelimitat, fungibil (cel puțin în genul limitat) și consumptibil

(II) Implicații ale particularităților criptomonedei în ceea ce privește validitatea actului juridic - capacitatea

- ▶ În materia capacității de exercițiu, actul din care izvorăște obligația de a transfera o cantitate de criptomonedă este un act de dispoziție - art. 144 alin. (2) C. civ.
- ▶ Particularități în ceea ce privește actele pe care le poate încheia singur incapabilul, în special minorul cu vârsta între 14-18 ani:
 - Actele de dispoziție asupra unei cantități de criptomonedă nu pot fi „*acte de dispoziție de mică valoare, cu caracter curent și care se execută la data încheierii lor*” - art. 41 alin. (3) și 43 alin. (3) C. civ.
 - Actele de dispoziție asupra unei cantități de criptomonedă nu pot fi acte prin care minorul dispune de „*veniturile dobândite*” prin munca, îndeletnicirile artistice sau sportive ori referitoare la profesia sa - art. 42 alin. (2) C. civ.

Consimțământul

- ▶ Ipoteza pluralității de titulari:
 - În regimul comunității legale, oricare dintre soți poate dispune singur de o cantitate de criptomonedă (bun comun), dreptul asupra acesteia fiind asimilabil unui bun mobil incorporal pentru care, *de lege lata*, nu sunt prevăzute formalități de publicitate - art. 346 alin. (2) și 542 alin. (2) C. civ.
 - În general, actele de dispoziție asupra criptomonedei care face obiectul unui drept de proprietate comună se pot încheia doar cu acordul tuturor coproprietarilor, sub sancțiunea inopozabilității - art. 641 alin. (4) și 642 C. civ.
- ▶ De regulă, ca urmare a volatilității inerente a criptomonedei, viciul de consimțământ al leziunii nu este aplicabil
- ▶ Probleme particulare privind eroarea/dolul, decurgând din exploatarea volatilității criptomonedei (e.g. Tribunalul București, s. VI civ., sentința nr. 2801/2018)

Obiectul

- ▶ Ca bun incorporal, criptomonedă se află în circuitul civil și poate constitui obiect valabil al prestației - art. 12, 553 alin. (1) și 1229 C. civ.
- ▶ Natura juridică a criptomonedei - obiect al prestației - influențează, totuși, obiectul obligației și, mai departe, obiectul actului, deci calificarea și setul de condiții de validitate aplicabile:
 - Dobândirea unui bun în schimbul asumării obligației de a transfera criptomonedă nu constituie o vânzare, ci un schimb - art. 1660 alin. (1) C. civ.
 - Dobândirea folosinței unui bun ori primirea unui serviciu sau efectuarea unei lucrări în schimbul obligației de a transfera o cantitate de criptomonedă constituie o locațiune, respectiv o antrepriză - art. 1780 alin. (1) și 1850 alin. (1) C. civ.
 - Dacă obligația are ca obiect plata unei sume de bani, iar debitorul efectuează un transfer de criptomonedă, acceptat de creditor, pentru stingerea obligației, va exista o dare o plată sau o novație, aplicându-se regimul corespunzător

Cauza

- ▶ Anonimitatea (sau caracterul pseudonim) ridică dificultăți în ceea ce privește cauza actului juridic
- ▶ Există numeroase cauze penale soluționate de către instanțele române cu privire la utilizarea de criptomonedă în contextul traficului sau al cumpărării și deținerii de droguri, adesea prin Darknet. Activitatea infracțională este foarte dificil de descoperit - e.g., sesizarea unor lucrători poștali având în vedere unele trimiteri suspecte (T. București, s. I pen., sentința nr. 2553/2018)
- ▶ Cazul *Silk Road* - 70% din produsele listate erau droguri, iar plățile se făceau, de regulă, cu criptomonedă
- ▶ Urmărirea sau acceptarea faptului de a împiedica verificarea condițiilor de validitate ori aplicarea altor norme imperative poate fi o cauză ilicită în sine?
- ▶ Prezumția de validitate a cauzei - art. 1239 alin. (2) C. civ.

Concluzii

- ▶ „Flexibilizarea” sistemului de drept pentru acomodarea criptomonedei?
- ▶ Eficiența socială a utilizării criptomonedei este îndoielnică:
 - Internalizarea unor beneficii private (diminuarea costurilor de transfer)
 - Externalizarea unor costuri sociale substanțiale - amploarea fenomenului infracțional, impactul de mediu al activității de „*mining*”